

BÖLGESEL YENİLİK SİSTEMLERİNDE YENİ BİR YAKLAŞIM: AKILLI UZMANLAŞMA STRATEJİSİ VE TEORİK TEMELLERİ

Demet KUTGİ¹
Selen IŞIK MADEN²

Öz

Akıllı uzmanlaşma, girişimcilere ve işletmelere, ekonomik ve teknolojik alanlarda yapılan çeşitli faaliyetlerin desteklenmesi ile var olan bilimsel, teknolojik ve endüstriyel uzmanlaşma modellerini güçlendirerek yeni öngörüler ve öncelikler sunulmasıdır. Bölgelerde yeni ve yüksek potansiyelli ekonomik faaliyetlerin seçilmesi ve kaynakların daha verimli alanlara yönlendirilmesiyle ilgilenmektedir. Akıllı uzmanlaşma stratejisi sınırları içerisinde, yeni ve farklı alanlara rekabet avantajı sağlayacak kümeler arası işbirlikleri belirlenebilmektedir. Bu çalışma, bölgesel inovasyon yaklaşımları içinde yeni bir sitem olan akıllı uzmanlaşma stratejisini ve gelişim sürecini değerlendirmek ve hedeflerini ortaya koymak amacını taşımaktadır. Çalışmada, bölgesel gelişim stratejileri için tanımlar ve gerekli politikalar üzerinde durulmuş, akıllı uzmanlaşma stratejisinin temel unsurları detaylandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel İnovasyon Sistemleri (BİS), Bölgesel Kalkınma, Akıllı Uzmanlaşma
JEL Sınıflandırma Kodları: O30,O41

A NEW APPROACH ON REGIONAL INNOVATION SYSTEMS: SMART SPECIALISATION AND ITS THEORIC BASES

Abstract

Smart specialization; ensure support to entrepreneurs and firms for their economic and technological activities and presents new forecasts and priorities by strengthening the existing technological and industrial specialization models. It is interested in selecting new economic activities which have high potential for growth and directing the resources to more productive areas in the region. Within the framework of the smart specialization strategy, inter-cluster collaborations can be identified that will provide competitive advantage to new areas. This study aims to evaluate the smart specialization strategy and reveal its goals in development process, which is a new site within the regional innovation approaches. In this study, definitions and policies for regional development strategies are emphasized and the basic elements of smart specialization strategy are detailed.

Key Words: Regional İnnovation Systems (RIS), Regional Development, Smart Specialization
Jel Classification Cod: O30, O41

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, demetkutgi@gmail.com

²Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, selenmaden@sdu.edu.tr

Giriş

Günümüzde iktisadi ve sosyal refah arayışı içinde ve rekabet yarışında olan ülke ve bölgelerin Ar-Ge, yenilikçilik ve bölgesel inovasyon sistemleri gibi konular üzerinde daha da yoğunlaşmaları gerekmektedir. Dünya üzerinde gelişen iletişim, altyapı ve lojistik olanaklarının artması ile mal ve hizmet akışında mekâna bağlılığın önemi azalmıştır.

Bölgelerin rekabet avantajı yaratabilmeleri ve bölgesel kalkınmayı başarılı şekilde gerçekleştirmeleri mevcut potansiyellerini değerlendirebilmeleriyle yakın ilişkilidir. Bu bağlamda üreticilerin, Ar-Ge faaliyetini gerçekleştirenlerin, akademisyenlerin ve kurumsal aktörlerin, bölgenin üstünlüklerini iyi bilen ve yorumlayan tüm paydaşların ortak bir strateji geliştirmeleri önem taşımaktadır. Akıllı uzmanlaşma stratejisi bu kapsamda 2006 ve 2009 yılları arasında bir grup uzmanın “Knowledge for Growth” (K4G) başlığı altında yürüttükleri çalışmalar sonucu literatüre girmiş yeni bir yaklaşımdır. 2014-2020 dönemini kapsayan Avrupa 2020 stratejisi içinde Avrupa bölgesel siyasasının temelini oluşturmaktadır. Özellikle Avrupa ülkeleri ekonomik kalkınma ve büyüme politikalarını akıllı uzmanlaşmayı merkeze alacak şekilde güncellemektedirler.

Bu strateji, bölge ekonomisinin kendi kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirebilen, rekabet düzeyini daha yüksek hale getiren ve sürdürülebilir bir ekonomi için geliştirilen unsurları temel almaktadır. Akıllı uzmanlaşma stratejisinin ortaya çıkışındaki temel sebeplerin başında, geleneksel yaklaşımda bölgenin taşıdığı özelliklere, kaynaklara uygun olmayan taklitçi kalkınma stratejilerin başarısızlığı gelmektedir. Bu taklit sonucu istenilen düzeyde kalkınma sağlanamamaktadır. Bölgesel gelişmişlik düzey farklılıklarının azaltılması, kalkınma sürecinin başarıya ulaşması, hayat standardı, istihdam seviyesi ve ulusal/uluslararası alanda sürdürülebilir rekabetçilik olanaklarının artırılması amacıyla akıllı uzmanlaşma stratejisi özellikle kalkınma ajansları tarafından ülkemizde uygulanmaya başlanmıştır.

1. Bölgesel Araştırma ve İnovasyon Temelli Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ile Avrupa Komisyonu'nun birlikte yayınladığı Oslo Kılavuzu'na göre inovasyon dört kategoriye ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla ürün inovasyonu, süreç inovasyonu, pazar inovasyonu ve organizasyonel inovasyon şeklindedir. İnovasyonu ise bu dört kategoriye içinde barındırarak şu şekilde tanımlanmaktadır: “Yeni ya da önemli düzeyde geliştirilmiş ürün veya sürecin, yeni bir pazarlama metodunun, gerek işyeri kuruluşlarında gerekse dış ilişkilerde yeni bir yöntemin uygulanmasıdır.” (OECD/EUROPEAN COMMUNITIES, 2005: 46). Literatürde inovasyonla ilgili yapılan pek çok araştırma ülkelerin refah ve rekabet düzeylerini artırmada etkin bir inovasyon sistemi ve politikaya sahip olmaları gerekliliğine vurgu yapmaktadır. (OECD, 2001). Bu bağlamda ortaya çıkan bölgesel inovasyon stratejileri, bölgenin kalkınma ve rekabet gücünü arttırmak amacıyla kurumların performansının iyileştirilmesi, toplumda inovasyon kültürünün yaygınlaşması ve bu faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik tüm stratejileri kapsamaktadır (BAKKA, 2015: 8). Bu stratejilerden biri olan akıllı uzmanlaşma bölgelerin kalkınmasında kilit rol oynamaktadır.

1.1. Akıllı Uzmanlaşma Kavramı

Akıllı uzmanlaşma kavramı kalıplaşmış bir tanıma sahip olmamakla birlikte farklı kişi ya da kurumlar tarafından birçok şekilde açıklanmıştır.

Durgut (2016), akıllı uzmanlaşma kavramını; uluslararası pazarlarda rekabet potansiyeli olan ve diğer bölgeler üzerinde rekabet avantajı taşıyan yeni faaliyetleri yaratabilecek bir grup sektörün/teknolojinin bölgesel düzeyde önceliklendirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre akıllı uzmanlaşma, çeşitlilik temelli bir uzmanlaşmadır.

Bir bölgenin araştırma ve yenilik odaklı faaliyetlerinde uzmanlaşarak daha iyi fayda sağlayabileceğini ifade eden bir girişim keşif sürecini kapsamaktadır (Güçlü ve Kumral, 2015: 4).

Dominique Foray'a (2013) göre akıllı uzmanlaşma "ülkenin verimli varlıkları arasında tümleyicilik ilişkisi kurarak, gelecekte yerel kapasiteler ve bölgesel mukayeseli üstünlük sağlayabilecek yatırımları özendirici bir stratejidir."

Özellikle Avrupa'da gelişen ekonomilerde, çağdaşlaşma ve yatırım konularında güçlü ve en önemlisi de bölgede vatandaşların uzman olduğu sektörlerde yenilik yaparak büyümeye akıllı uzmanlaşma denilmektedir (Seetharaman, 2016).

Avrupa Birliği (AB) bu stratejiyi, bölge kaynaklarının, komşu veya rakip olduğu diğer bölgelerden farklılaşmasını, bölgenin rekabette üstün ve güçlü olduğu belirli sayıdaki faaliyeti hedef almasını sağlayacak şekilde gelişmesini öngören bir strateji olarak tanımlamaktadır (S3Platform, 2016). Avrupa Birliği kaynaklı bir strateji olmasına rağmen birçok OECD ülkesi de akıllı uzmanlaşma yaklaşımını benimseyip takip etmektedir (Arslan Pauli ve Dalgıç, 2015: 129).

OECD (2013) ise bölgeyi hedef noktası olarak stratejiyi şu şekilde tanımlamaktadır: "Ar-Ge yatırım harcamaları ve yenilik politikalarını, bilimsel ve teknolojik uzmanlığı, bölge ekonomisine katma değer yaratacak faaliyet alanı/alanlarını tespit edebilen ve bölgenin büyüme düzeyini nasıl etkileyeceğini saptayan bölgesel düzeydeki sanayi ve yenilik çerçevesidir."

Akıllı uzmanlaşma stratejileri, ekonomik gelişim sağlayacak gelecekte karşılaştırılabilir avantajlar yaratacak temeller üzerine inşa edilmiştir. Girişimciler ya da firmalar yürürlükteki stratejilerini daha iyi girdi ve ürünlere dönüştüren, yeni iş modelleri ya da daha yenilikçi ve sürdürülebilir işlere dönüştürerek gerçekleştireceklerdir (Foray vd, 2009: 3).

Akıllı uzmanlaşma ilk olarak bölgenin kendisine özgü bilgisinin ve yerel kaynaklarının diğer bölgelerden farklılaştırılmasını barındırmaktadır. Aynı zamanda mukayeseli üstünlük sağlayabilmek amacıyla bölgede belirli bir faaliyet/sanayi alanında yoğun Ar-Ge çabalarına dayalı olarak uzmanlaşmaya gidilmektedir. Bunun sonucu ortaya çıkan ekonomik revizyonu hedefleyen stratejilerin bütünü akıllı uzmanlaşmadır.

1.2. Akıllı Uzmanlaşma Stratejisinin Gelişim Süreci ve Hedefleri

İlk kez transatlantik üretkenliğindeki boşlukları doldurmak üzere Dominique Foray ve Bartvan Ark tarafından ortaya atılan akıllı uzmanlaşma, Paul A.David ve Bronwyn Hall başta olmak üzere "Knowledge for Growth" uzman grubu tarafından 2006-2009 yılları arasında geliştirilmiştir. Uzman grubunun (K4G) başlığı altında yürüttükleri çalışmanın stratejik ürünüdür (Foray, 2009: 19).

Özellikle son yıllarda Avrupa ülkeleri ekonomik kalkınma ve büyüme politikalarını akıllı uzmanlaşmayı merkeze alacak şekilde şekillendirmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından da bu kavram Avrupa 2020 Stratejisi'nin temeli olarak görülmektedir. Bu stratejinin temelini "akıllı", "sürdürülebilir" ve "kapsayıcı büyüme" oluşturmaktadır. Akıllı uzmanlaşma stratejisinde yer alan "gerçekçilik" kavramı Avrupa Birliği'nin (Horizan 2020 ile bağlantılı) 2014-2020 yıllarını kapsayacak şekilde benimsediği üçüncü nesil inovasyon politika ve stratejilerin temelini oluşturmaktadır.

Akıllı uzmanlaşma yaklaşımı, geleneksel büyüme modellerinden iki farklı özelliği ile ayrılmaktadır. Bunlardan ilki yenilik sisteminin temel mantığıdır. Yenilik sistemi, bölgenin potansiyel evrimini, miras alınan yapıları, adaptasyonu ya da bölgede meydana gelen radikal dönüşümleri dinamik bir sistem içinde ele almasıdır. İkinci ayırt edici özelliği ise stratejinin hangi yöntemlerle işlediğidir. Akıllı uzmanlaşma bölge potansiyelini ortaya koymak için bilgi yoğun alanların belirlenmesini önermektedir. Büyüme ve gelişme olanakları bölgede yer alan aktörlerin (araştırmacılar, tedarikçiler, servis sağlayıcılar, girişimciler, kullanıcılar) rolü ve halkın araştırma

ve geliştirme faaliyetlerine katılımıyla ilgilidir. Bu aktörler bilgi edinme olanakları ve kaynakların (beşeri sermaye, fikirler, akademik ve araştırma işbirliği) kullanımında, öncü rol oynamaktadırlar. Ayrıca, mevcut yerel ekonomik ve pazar fırsatlarını inceleyerek, teknoloji ve pazar alanlarını belirleyerek ve bu sayede katalizör olarak hareket ederek ekonominin yeni dönüşümüne olanak sağlayacaklardır (McCann ve Ortega-Argiles, 2011: 2).

Bölgenin gelişimi için öncelikli alanın tespit edilmesini, var olan kaynaklar ve yetenekler göz önünde bulundurularak stratejilerin belirlenmesini öngörmektedir. Buna göre, bölgelere ulusal ve küresel düzeyde rekabet etme imkanı yaratacak az sayıda öncelikli alana odaklanması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda özel sektör, kamu, üniversite ve toplumu içine alan yani “dörtlü sarmal” olarak nitelendirilen unsurlar arasında etkin bir işbirliğini öngören inovasyon sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. (OKA, 2011: 13). Bölge içi aktörlerin etkileşimleri, bölgelerarası bilgi alışverişi ve etkileşim sürecinin başarılı bir şekilde sağlanması uygulamaya yönelik inovasyon politikalarının geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Akıllı uzmanlaşma ile öncelikli faaliyet alanı/alanları tespit edildikten sonra, ulusal ya da bölgesel düzeydeki başarılar, mevcut yığılma, kapasite ve yeteneklerini ne ölçüde kullanıp geliştirebildikleri ile direkt bağlantılıdır. Bu husus göz önünde bulundurulduğunda, bölgelerin makro ölçüde belirlenen çok sayıda öncelikli alana bağlı gelişmelerini amaçlayan politikaların yerini, mevcut yetenek ve birikimler doğrultusunda az sayıda öncelikli alana yoğunlaşılmasını hedefleyen politikalar almaktadır (BAKKA, 2014: 10).

Avrupa, büyüme hususunda akıllı uzmanlaşma stratejisini kendisine rota olarak belirlemiştir. Bunun altında yatan sebepler ise, ABD ile rekabet gücündeki farklılıklar, Avrupa'nın ekonomik ve teknolojik uzmanlaşma düzeyinin düşük olduğunun düşünülmesi ve Avrupa'nın bölgesel düzeyde kaynaklarını önceliklendirmedeki eksiklikleri olarak sıralanabilir.

Akıllı uzmanlaşma bölgenin az sayıda ve yüksek potansiyelli alanlarda yoğunlaşması ile doğrudan ilgilidir. Bu kavram OECD gündemine de alınmış ve bölgeler, bilgi bölgeleri, imalat bölgeleri, bilim ve teknoloji odaklı olmayan bölgeler olarak ayrılmıştır (MARKA, 2014: 5).

Akıllı uzmanlaşma stratejisinin ortaya çıkmasını sağlayan üç temel sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerden ilki akıllı uzmanlaşma öncesi kalkınma politikalarındaki yetersizliklerdir. Bu bağlamda akıllı uzmanlaşma öncesi politikalara bakıldığında, bölgenin sahip olduğu varlıklara ilişkin analizlerin yetersizliği, kendi dokusuna uygun olmayan bölgeyi taklit etmesi, uluslararası ve bölgelerarası bir perspektifin olmaması, bölge için öncelikli faaliyet alanı tespit edilmeden, başka bir bölgede başarı sağlamış herhangi bir faaliyet alanının hedef gösterilmesidir (EUROPEAN COMMISSION, 2012: 34). İkinci olarak Avrupa'nın 2020 yılı için hedeflediği çevreci, rekabet gücü yüksek ve kaynakların verimli alanlarda kullanıldığı ekonomiyi desteklemesidir. Bilgi ve yenilik odaklı ekonomiyi daha ileriye götürecek büyüme politikaları ve hedefleriyle uyumlu olmasıdır. Son olarak küresel çapta yaşanabilecek bir krizden ülkelerin/bölgelerin zarar görmeden bu krizi atlatabilmelerini sağlayacak reçete sunması düşüncesidir.

Akıllı uzmanlaşma aşağıdaki hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2008: 11):

- Mevcut kaynakların etkinliğini belirli bilgi ya da uzman grupların alanlarına yönlendirerek artırmak,
- Ar-Ge, yenilik ve eğitim gibi alanlar arasında kamunun desteği ile beraber uyum yaratmak,
- Kaynakların israfını önleyecek ve kaynaklar arasında dengeli dağılımın sağlanabileceği uygulamalara yer vermek,
- Kamu, özel sektör, üniversite ve vatandaşlar arasında yenilik ve yatırımları öncelikli hale getirmek için sinerji yaratmak,

- Mevcut varlıklara uygulanan gerçekçi analizlerin sonucu sayesinde bölgelerin komşu/rakip olduğu bölgelere kıyasla rekabet avantajı elde edebilecekleri gelecek vaat eden alanlara kaynakların yönlendirilmesidir.

Akıllı uzmanlaşma stratejisi Ar-Ge ve yenilikçiliğin faydalarının topluma yayılması amacını da taşımaktadır. Bu bağlamda (Ayrım ve Karataş, 2010: 12) sadece tarlanın en verimli kısmının ekilmesinden ziyade tarlanın “tümüne” (bütün bölgelere) “toprağın yapısına uygun tohumların” ve “yeterli miktarda gübre” ile (akıllı uzmanlaşma ve yeterli maddi kaynak) ekilmesi öngörülmektedir.

Akıllı uzmanlaşma politikaları, bilgiye ve insan sermayesine yapılacak yatırımla bölgelerin mevcut sanayi ve teknolojik yapıları ve becerilerini bütünleştirmeye yöneliktir. Bölgelerin farklı araştırma ve teknolojik uzmanlaşma örüntülerini dikkate alarak yenilikçilik sistemlerine entegre etmeyi amaçlamaktadır.

Stratejinin uzmanlaşmayı “*akıllı*” olarak nitelendirmesinin altında yatan sebepler ise:

- Bölgede bulunan tüm mevcut varlıkları, kaynakları ve sorunları göz önünde bulundurarak kanıta dayalı stratejiler geliştirmesi,
- Bu strateji; yukarıdan aşağı karar mekanizmasına sahip olmamakla birlikte, temel paydaşları ortak bir amaç etrafında birleştiği güçlü bir girişim keşif sürecini içermesi (Güçlü ve Kumral, 2015: 6).
- Teknoloji lideri olmayan bölgelerin dahi diğer bölgelerden mukayeseli üstünlük yaratabileceği faaliyetleri kapsamaması,
- Ar-Ge ve ticari işbirliklerinde bölgesel ve ulusal sınırların ötesine bakabilme gücüne sahip olması,
- Hızlı büyüyen yenilikçi firmalara odaklanmasıdır.

Stratejinin “*uzmanlaşmayı*” vurgulamasının altında yatan sebepler ise:

- Bölgesel mukayeseli üstünlük sağlayacak alanlar tespit edilerek yatırımların bu alanlara yönlendirilmesi,
- Birbirini besleyen sektörler yönelmesi,
- Geleneksel sektörleri, daha yüksek katma değer sağlayan faaliyetler, sektörler arası kurulan ilişkiler ve ortaya konulan pazar yenilikleri aracılığıyla gözden geçiren strateji olması,
- Bölgenin kendi kaynaklarına dayalı mevcut ekonomisinin dönüştürülmesini içermesi (Güçlü ve Kumral, 2015: 6).
- Rekabet üstünlüğü sağlama stratejisinin bir parçası olarak uzmanlaşılacak teknoloji alanlarının ve/veya sektörlerin tanımlanmasını içermesi şeklinde sıralanabilir (Durgut, 2016).

1.3. Akıllı Uzmanlaşma Stratejisinin Temel Unsurları

Bölgesel kalkınma açısından uygulanan politikalarda, akıllı uzmanlaşma stratejisi için, gerçekçi adımların atılması bazı temel unsurlara bağlıdır. Bu bağlamda OECD'nin 2012 ve 2013 yıllarında yayınladığı raporda dört ana unsur belirlenmiş ve bu unsurlar Şekil 1'de gösterilmiştir:

Şekil 1: Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi Temel Unsurları

Kaynak: OECD (2012, 2013).

Girişim keşif sürecinde iki farklı kavram üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki “girişimcilik bilgisi” diğeri ise “girişimci”dir. Teknik ve bilimsel bilgiyi bir araya getiren ve yeni bir faaliyeti başlatmak için gerekli girdilerin tamamını içeren bilgi, girişimcilik bilgisi olarak tanımlanmaktadır (Güçlü ve Kumral, 2015: 8).

Akıllı uzmanlaşma stratejisinin başarıya ulaşabilmesi bir bölgenin en iyi neyi yapabileceğini ortaya koymasıyla ilgilidir. Araştırma ve yenilik açısından bölgenin gelişimi için hangi faaliyetlere öncelik verilmeli, en fazla umut vaat eden alanların neler olduğu girişimciler tarafından tespit edilmelidir. Aslında bu süreç bölgenin bilim ve teknoloji tabanında en iyi neleri yapabileceğini ortaya çıkartacak bir keşfi önermektedir.

Girişimcilik keşif süreci özel sektörün ve piyasa güçlerinin bölgenin mukayeseli üstün olduğu yeni alanları, faaliyetleri keşfetmesini ifade eder. Aynı zamanda yapılan tüm faaliyetlerin kamu tarafından değerlendirilerek, yeterli potansiyel taşıyıp taşımadığının tespit edilmesini içinde barındırır. (Hausmann ve Rodrik, 2003: 606). Girişimci aktörler gelecekte uzmanlaşılacak alanların keşfedilmesinde de öncü rol oynayacaklardır.

Girişimcilik keşfinin anlamlılık göstergesi, yeni alanlara (keşif) yeni girenlerin olmasıdır. Girişimlerin artması bölgeyi söz konusu girişimci keşif anlamında lider yapar. Bu aynı zamanda akıllı uzmanlaşma sürecinde faaliyetlerin kümelenme aşamasıdır. Girişimcilik keşfi aşağıdan yukarıya ve katılımlı işleyiş zorunluluğu ile çağdaş yönetim mekanizmalarını (yasa koyucular için) gerektirmektedir. Geleneksel stratejilerden akıllı uzmanlaşmayı ayıran en temel unsurdan biri tabandan tavana yayılan bu keşif sürecidir (Güçlü ve Kumral, 2015: 8).

İkinci unsur olarak öncelikli faaliyetlerin belirlenmesi gerekmektedir. Geleneksel büyüme modelleri ve sanayileşme politikaları bölgenin kalkınmasında hedef sektörün tamamını kalkındırmayı amaçlamaktaydı. Ancak uygulanan sanayileşme politikaları kalkınma konusunda yeterince başarılı olamadığı için yenilikçi stratejiler geliştirilmiştir. Akıllı uzmanlaşma stratejisinin 2008 yılından itibaren önemi artmış ve bu strateji, geleneksel politikalardan farklı olarak sektörün içinde yer alan fırsatların olduğu faaliyetlere öncelik tanımıştır. Söz konusu faaliyetler uzmanlaşma seviyesi göz önüne alınarak belirlenmektedir. Bu nedenle, bölgenin öne çıkmasını sağlayabilecek alanlara öncelik verilmektedir. Örneğin; herkesin nano teknoloji konusunda uzmanlaşması yerine alt kategoriler yaratıp (mutfak gereçleri nano teknoloji, cam nano teknoloji gibi) bu alanlara öncelik verilmesini gerekliliğine vurgu yapmaktadır (STM, 2015: 12).

Öncelikli faaliyet alanlarının belirlenmesinden sonra üçüncü unsur uzmanlaşmış çeşitliliştir. Uzun vadede öncelikli faaliyet alanı çeşitlenerek çeşitlenmiş uzmanlığa dönüşerek diğer alanlara kıyasla üstünlük elde edecektir. Geleneksel büyüme modelleri önceden belirlenmiş bir yol üzerinden uzmanlaşmayı hedeflerken akıllı uzmanlaşma stratejisi yeni ve beklenmeyen faaliyetlerin keşfine, gelişimine imkan tanıyan bir stratejidir. Yeni teknoloji alanlarının ve/veya

sektörlerin geliştirilmesi için bölgenin farklı teknoloji ve sektörlerinin uzmanlaşmış ya da ilişkilendirilmiş çeşitliliğin (related variety) oluşturulması yoluyla dışsallıklarının tanımlanması gerekmektedir.

Son unsur olarak değerlendirme ve izleme mekanizması, akıllı uzmanlaşma stratejisinin bölgenin güçlü ve zayıf yanlarını, mevcut kaynaklarını dikkate alarak kanıta dayalı verilerle kurulması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Hedeflenen stratejilerin başarıya ulaşabilmesi ya da başarısızlığının doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için geri bildirim, net kriterler ve karşılaştırma ölçütleri gibi çeşitli faktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda akıllı uzmanlaşma stratejisi ölçülebilir hedeflere yer vermelidir. Bu strateji sürekli gelişme ve öğrenme süreci olarak ele alındığında, ilgili strateji içinde üst düzey bir şeffaflıkta değerlendirme ve izleme sisteminin kurulması sürecin devamlılığını sağlama açısından önem taşımaktadır.

2. Akıllı Uzmanlaşma Sürecinin Aşamaları

RİS3 (Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation) için gerekli olan bu temel unsurlar mantıksal bir tasarım yapısı çerçevesinde yeniden oluşturulmaktadır. Bu bağlamda stratejinin hazırlanmasında öngörülen adımlar aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Şekil 2: Akıllı Uzmanlaşma Süreci

Kaynak: EUROPEAN COMMISSION (2012).

Bu altı adım, yukarıda sunulan sıralamaya göre sırayla uygulanabilir. Ancak uzun vadede aktörlerin katılımı, yeni analizlerin bölge potansiyelini ortaya çıkarması ve devam eden projelerin sonuç vermesi süreç boyunca gerekli olan sıralamada çakışmalar olabileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, süreçteki adımlar ayrı ve özerk aşamalar olarak düşünülmemelidir.

2.1. Ulusal /Bölgesel Bağlamda Detaylı Analiz ve İnovasyon Potansiyeli

Bölgesel farklılıkların belirlenip ortaya konması akıllı uzmanlaşma stratejisi oluşum sürecinin merkezinde yer almaktadır. Mevcut varlıkların ve gelecekteki büyüme olasılığının değerlendirilmesi, bölge ekonomisinin potansiyeline ilişkin analizle ortaya konulmaktadır. (Güçlü ve Kumral, 2015: 10). Bölgenin yenilikçilik altyapısı, sorun ve engeller, potansiyel ve fırsatlar,

masa başı araştırmalar, geniş katılımlı saha çalışmaları, mülakat ve toplantılar sonucu elde edilen veriler derlenerek ortaya konulmaktadır (MARKA, 2014: 5).

Akıllı uzmanlaşma stratejisi, bölgenin potansiyeli ve sahip olduğu üstünlüklerin belirlenmesini gerekli görmektedir. Bu açılarından bakıldığında akıllı uzmanlaşma sürecinin başlaması için üç temel analize ihtiyaç duyulmaktadır:

- Bölgenin mevcut varlıklarının belirlenmesi,
- Bölgenin mukayeseli üstün olduğu alanların tespiti ve
- Girişim dinamiklerinin belirlenmesidir.

2.1.1. Bölgenin Mevcut Varlıklarının Belirlenmesi

Akıllı uzmanlaşma stratejisi bölgedeki tek bir sektörde uzmanlaşmak yerine sektörleri çeşitlendirerek uzmanlaşmaya gidilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Sektör çeşitliliği bölgenin kalkınmasında başarıya ulaşmasını sağlayan yol olarak gösterilmektedir. Bu çeşitlilik ilişkili ve ilişkisiz olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. (Boschma ve Iammarino, 2007: 4). Sektörler arasında kurulan ilişki olarak bakıldığında “ilişkili çeşitlilik”, aynı bölgede birbirleriyle bağlantılı ve birbirini tamamlayan sektörler arasında yayılma etkisi yaratabilecek unsurdur. İlişkisiz çeşitlilik ise farklı sektörlerin aynı bölgede yer almasına rağmen birbirleri ile bağlantısız faaliyetlerde bulunmasıdır (Gülcan ve Akgüngör, 2009).

Ekonomik farklılığın başarıya ulaşmasında “ilişkili çeşitlilik” yaklaşımı benimsenmektedir. Çünkü ilişkili çeşitlilik yenilikçi kapasite üzerinde daha fazla etkiye sahip olacağı düşünülmektedir. Yeni bileşimler, mevcut varlıklar ile mukayeseli üstünlüğün gerçekleştirilmesi, uygulanabilir olması için bölgede bulunan tüm paydaşların tecrübelerini aktarabilmelerine imkan sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır (Güçlü ve Kumral, 2015: 11).

Bölgeyi öne çıkaracak ekonomik farklılıkların neler olduğunun tespiti, bölgenin güçlü ve zayıf yanlarının irdelenmesi, mevcut varlıklarının belirlenmesi, yenilik sisteminde tıkanmalara yol açan etkenlerin tespiti, sürecin bu aşamasında odak nokta olmalıdır. Yenilikçilik göstergelerinin belirlenmesinde ve mevcut durum analizlerinin tespit edilmesinde birçok araç ve yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları SWOT analizi, verimlilik istatistikleri, bölge planı istatistikleri, bölgenin profilini ortaya koyan çalışmalar, bilirkişi değerlendirmeleri, temel işgücü göstergeleri, üniversitelere ait teknoloji geliştirme bölgeleri bilgileri vb. olabilir.

2.1.2. Bölgenin Mukayeseli Üstün Olduğu Alanların Tespiti

Bölgenin diğer bölge/ülkeler ile ilişkisinin kurulması, ülke içinde ve küresel ekonomi içerisinde nerede yer aldığı tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bölgenin varlıkları tespit edilirken bölge sınırları içerisinde kalınmış olmasına rağmen mukayeseli üstünlüğün başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için sınırların dışına da bakılması gerekmektedir. Bölgenin mevcut potansiyeline, mekânsal dokusuna bakılmadan farklı bir bölgede/ülkede uygulanan yatırımların birebir kopyalanması kalkınmada başarısızlığın ortaya çıkmasına ve istenilen düzeye ulaşılamamasına sebep olmaktadır.

Rakip/komşu bölgelerin üstünlükleri ile bölgenin rekabetçi üstünlükleri mukayese edilerek, ulusal ve uluslararası seviyedeki farklılıkları veya benzerlikleri saptayarak etkin bir karşılaştırmalı ölçümleme yapılmalıdır. Böyle bir ölçümleme için mukayeseli çalışmalar, diğer bölgeler ile yapılacak görüşmeler ve bölgelerarası çalışma grupları gibi araçlar kullanılabilir (EUROPEAN COMMISSION, 2012: 29).

2.1.3. Girişim Dinamiklerinin Belirlenmesi

Girişimcilik ruhunu taşıyan bireyler hem kendi işletmelerine hem de bölge ekonomisine pozitif katkılar yaparak bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Bölgede yapılan çalışmalar ve analizler ışığında, girişimciliğin, bölgesel kalkınma stratejisi olarak teşvik edilmesi

gerektiği çıkarımı yapılabilmektedir. Girişimciliğin yatırım yapmayı cazip hale getirme çalışmaları ile canlandırılmaya çalışılması, bölgesel kalkınma stratejilerinin en önemli amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmalar sonucu, bölgenin girişim ortamına ait dinamikler ortaya konulmaktadır (Özkul, 2008: 62). Bu aşamada bölgesel girişim ortamının canlılığı, mevcut ortamın önemli bir deneyim, yenilik veya fikir akışı yaratması ve yeni girişimlerin keşfedilmesine imkan vermesi ile varsa, zayıf bir girişim ortamının düzeltilmesi için gerekli önlemlerin alınması üzerinde durulmalıdır. Bunlar girişim istatistikleri kullanılarak, saha araştırmaları yapılarak veya yeni istatistikler geliştirilerek gözlemlenebilir.

2.2. Güçlü ve Kapsayıcı Bir Yönetişim Yapısının Oluşturulması

Yönetişimin iyi kurgulanması, bölgesel yenilik stratejisinin gerçekçi ve uygulanabilir olmasında anahtar rol oynamaktadır. Politika ve yönetim zorlukları akıllı uzmanlaşma türü politika yaklaşımları için büyük önem arz etmektedir. Bu zorluklar ise,

- Bölgeler arasında fonksiyonel, siyasi-idari alanlar arasında uyumsuzluklar,
- Aşağıdan yukarıya katılım süreçlerinde siyasilerin isteksizliği,
- Stratejik bölgesel yenilik politikalarını tasarlama ve uygulama anlamında yeteneksizlik,
- Bölgesel girişimcilik keşif süreçlerine aktif olarak katılma eksikliği şeklinde sıralanabilir (Capello ve Kroll, 2016: 1397).

Çeşitli türlerde ve seviyelerdeki paydaşların bir araya gelerek stratejinin tasarlanmasında önemli rolleri bulunmaktadır. Kamu, özel sektör ve üniversitelerin yer aldığı “üçlü sarmal” yapı olarak adlandırılan bu sistem akıllı uzmanlaşma için yeterli görülmemektedir. Bunun yerine sürece toplumu da dahil eden dörtlü sarmal yapı benimsenmektedir.

Yönetişim yapısı oluşturulurken, girişimciler, kamu ve özel kurumlar, sivil toplum örgütleri gibi bölgede yer alan her bir paydaşı kapsayacak biçimde kurgulanmalıdır. Bilgi üreten kurum ve kuruluşlar, bölge dışında bulunan uzmanlar da yönetime dahil edilmelidir. Stratejinin doğru olarak belirlenebilmesi için yönetim yapısının şekli büyük önem arz etmektedir.

Akıllı uzmanlaşma stratejisinde hiyerarşik örgüt, yerine işbirlikçi yapı/liderliğe olanak sağlayacak şekilde kurgulanmalıdır. Stratejinin tasarlanması ve bölge ile ilgili karar alma aşamalarında işbirlikçi liderlik gereği her aktöre uygun roller verilmeli ve gerekirse aktörün lider konumda olabileceği şekilde esnetilebilmelidir (Güçlü ve Kumral, 2015: 14).

Yönetişimin kurgulanmasında alanında uzman kişilerin görüşlerinden aynı zamanda farklı sektör ve alanlarda kıyaslama yapabilmek için disiplinler arası bilgi ve deneyime sahip olan bölge dışı paydaşların görüşlerinden de yararlanılmalıdır (MARKA, 2014: 6). Bu görüşler farklı alanlar arasında köprü görevi kurarak, kendisini sürekli yenileyerek akıllı uzmanlaşma stratejisinin gelişimine imkan sağlayacaktır.

2.3. Bölgenin Geleceği İle İlgili Vizyon Oluşturulması

Tüm paydaşların katılarak bölgenin gelecek planlaması için yapılan tüm çalışmalar, akıllı uzmanlaşma stratejisinin vizyonu açısından önem arz etmektedir. Bu aşama, bölgeyi ekonomik kalkınma hususunda ve bölgenin gelecekteki ulusal/uluslararası pozisyonuna ilişkin aynı paydada buluşmasına imkan sağlamaktadır.

Bu aşamanın etkili olabilmesi tüm paydaşların strateji hazırlama ve geliştirme sürecinde iyi bir iletişim ortamı kurmasına bağlıdır. Ortak bir vizyon belirlenirken gerçeklerden uzak olmayan, uygulanabilirliği yüksek etkili bir iddia ortaya konulmalıdır. Bu sebeple tüm katılımcıların, verilerin ortaya koyduğu gerçekler doğrultusunda görüşlerini sunmaları önem arz etmektedir.

2.4. Ulusal ve Bölgesel Kalkınma İçin Sınırlı Sayıdaki Önceliklerin Belirlenmesi

Bölgenin potansiyeli göz önüne alınarak; bölge için belirlenen vizyon ve politikalar çerçevesinde kalkınma açısından önceliklerin belirlendiği aşamadır. Bu aşamada; bölgenin kendine özgü sosyoekonomik özelliklerini dikkate almadan, iyi performans sağlayan başka bir bölgeyi taklit etmekten kaçınması önem arz etmektedir. Öncelikler tespit edilirken karşıt çıkar gruplarının, bölgesel paydaşların diğer paydaşlar üzerinde ezici baskı kurmalarına engel olacak stratejiler belirlenmelidir.

Bölgede daha önce uygulanan ve tüm sektörlerin kalkınmasını hedefleyen stratejiler, önceliklerin belirlenmesinde sınırlamalara yol açmaktadır. Belirlenen önceliklerin gerçekleştirilebilir olması açısından spesifik sektör, teknoloji bazlı ve uygulamaya yönelik stratejiler oluşturulmaktadır. Süreç sonunda öne çıkan sektörler ve bölgeye özgü genel konular önceliklerin belirlenmesinde pusula görevi görmektedir.

2.5. Uygun Politika Bileşenlerinin Oluşturulması

Belirlenen stratejilerin uygulamaya geçmesi için mutlaka bir yol haritası belirlenmelidir. Yol haritasının eksikliği stratejilerin başarıya ulaşmasını engelleyen bir faktördür. Eylem planı ve pilot projeler, akıllı uzmanlaşma stratejisinin hayata geçirilmesinde kullanılacak en önemli iki unsurdur.

Eylem planı içinde, kısa dönemde yapılması planlanan eylemler, bu eylemlerin kimler tarafından nasıl ve ne şekilde gerçekleştirileceği, sorumlular ve onaylayıcılar, net şekilde belirtilmelidir. Uygulanacak tüm eylemlere dair geniş kapsamlı ve birbirleriyle uyumlu bilgiler içermelidir. Ayrıca stratejik hedefler, finans kaynakları, bütçe dağılımı gibi kritik konular da mutlaka planın içerisinde yer almalıdır (Güçlü ve Kumral, 2015: 13).

Pilot projeler ise stratejilerin büyük ölçekte hemen uygulanması yerine küçük ölçekte uygulanarak belirlenen politikaların, stratejilerin bölgenin tamamı için uygulanabilirliğinin test edilmesine ve politika araçlarının denenmesine olanak sağlamaktadır. Pilot projeler eldeki verilerin değerlendirilmesi ve yapılan çalışmaların bölge içi başarısını veya başarısızlığını ölçmede kullanılan en etkili yöntemdir. Uygulama gücü ve finansman olanakları bu adımda önemsenmelidir (MARKA, 2014: 10). Bu projeler, hedeflere ulaşmada karşılaşılan zorlukların ortadan kaldırılmasına, belirlenen politikaların ve araçların revizyonuna imkan sağlamaktadır. Yani pilot projeler olumsuzlukları aşmada daha başka araçlara ya da politikalara ihtiyaç duyulup duyulmadığını ortaya çıkartacaktır.

2.6. İzleme ve Değerlendirme Mekanizmalarının Stratejiye Entegre Edilmesi

Belirlenen stratejik hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmek için her bir adımda yapılan faaliyetler izlenmeli ve raporlanmalıdır. Başlangıçtan itibaren tüm stratejiye uygulanacak adımlarda izleme ve değerlendirme mekanizması etkin olarak yer almalıdır. İzleme, belirlenen faaliyetlere ilişkin planlamanın, fonlamanın yapılıp yapılmadığını, harcama planının beklenildiği gibi gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmeyi amaçlamaktadır (Güçlü ve Kumral, 2015:14). İzleme, değişimi en iyi ifade edebilecek güçteki göstergeler ve faktörler arasından ilk durum bilgileri ile belirli dönemlerdeki bilgilerin karşılaştırılmasına dayanarak yapılmaktadır. İşlerle ilgili sonuçların, etki ve tepkinin gözlemlendiği, devamlılığı olan bir süreçtir.

Değerlendirme ise, izlemeden elde edilen sonuçların yorumlandığı aşamadır. Stratejik hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesidir. Değerlendirme faaliyeti bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçların etkin kullanılması açısından kritik bir aşamadır.

3. Akıllı Uzmanlaşma Stratejisinin Tasarımı ve Uygulanması

Bölgedeki ilgili yapılanmaları, ekonomik ve sosyal kurumları sürece dahil ederek gerçekçi ve ölçülebilir hedefler doğrultusunda akıllı uzmanlaşma stratejisinin oluşturulup uygulamaya

geçilmesinde birçok politika ve paydaş rol oynamaktadır. Kümeler, KOBİ'ler için yenilikçi iş ortamı, kültürel ve yaratıcı endüstriler, hayat boyu öğrenme, kilit teknolojiler, araştırma altyapıları, uzmanlık merkezleri ve bilim parkları, finansal mühendislik, yeşil büyüme ve sosyal yenilik gibi pek çok unsur söz konusudur (EUROPEAN COMMISSION, 2013: 65) .

3.1. Kümeler ve Akıllı Uzmanlaşma

Bilindiği üzere kümelenme yaklaşımı sektörel, yerel ve bölgesel rekabet gücünü artıran bir kalkınma modelidir. Porter'ın tarifine (1998a: 78) göre kümeler: "Birbirleriyle rekabet eden aynı zamanda birbirleri ile işbirliği kuran firma, tedarikçi, kamu kurumları ve üniversite gibi kurumların belirli bir coğrafi bölgede ve sektörde yaptıkları faaliyetlerdir."

Avrupa Birliği tarafından da desteklenen bu yaklaşım rekabetçiliği geliştirmede önemli bir araçtır. Avrupa Birliği, inovasyon, büyüme ve istihdam hedeflerine uzun vadede ulaşabilmek amacıyla kümelenmeleri desteklemektedir. Kümelenme çevresinde gelişen yönelimler incelendiğinde geniş bir faaliyet alanını kapsadığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamdaki faaliyet alanlarından bazıları yenilenebilir enerji, sürdürülebilir büyüme, girişimcilik, bölgesel kalkınma, teknoloji aktarımı, üniversite-sanayi işbirliği ve yaratıcı endüstriler şeklindedir (Ekonomi Bakanlığı, 2008: 10).

Kümeler sektörel, yerel ve bölgesel rekabet gücünü yükseltmesinin yanı sıra akıllı uzmanlaşma stratejisinin tasarımı ve uygulama aşamasında da önemli katkı sağlamaktadır. Tasarım esnasında bölgeyi güçlü ve zayıf yanlarıyla tanımlamak, stratejik açıdan önem taşıyan öncelikleri belirlemek ve bölgede uygulanacak politik kararları doğru bir şekilde alabilmek için kullanılabilirler. Bölgesel küme haritaları, bölgenin uzmanlık alanlarını ve bölgesel farklılıkların görülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda akıllı uzmanlaşma stratejisinde kümelerin nasıl kullanılacağı konusunda yol göstermektedir. Ayrıca, bu haritalar bölgesel uzmanlaşma düzeyinin belirlenmesi için kullanılmaktadır. Yeni endüstrilerin ortaya çıkma ihtimali kümeler ile saptanabilir.

Bilimsel ve stratejik verileri temel alan akıllı uzmanlaşma stratejisi, herhangi bir bölgedeki sektörel/teknolojik uzmanlaşmanın diğer bölgelere göre durumunun ölçülmesi için stratejik analizler gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bölgesel kümelenme dinamiklerinin belirlenmesi için yoğunlaşma analizi, üç yıldız analizi gibi çeşitli analizlerin yanı sıra bölge ile ilgili ayrıntılı istatistik veriler kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalar ve çeşitli analizlerin sonucu akıllı uzmanlaşma stratejisinin uygulanmasına aracılık edecektir.

3.2. Yaratıcı ve Kültürel Endüstriler

Dünya kalkınma gündeminin en önemli konularından biri haline gelen yaratıcı ve kültür ekonomisi faaliyetleri sürdürülebilir insani kalkınmanın itici gücü olarak kabul edilmektedir (UNESCO/UNDP, 2013: 21). Ekonomik kalkınma araçlarının bilgi, teknoloji ve inovasyon şeklinde kabul edilmesi yaratıcı ve kültürel endüstrilerin kalkınmayı teşvik edici yanını daha da belirgin hale getirmektedir (Stam vd., 2008: 119). Yaratıcı endüstriler birçok sanayileşmiş bölge ve kırsal alanların genel görünümünde değişiklik yaratabilir. Aynı zamanda bölgelerin ekonomilerini güçlendirmesinde itici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (EUROPEAN COMMISSION, 2012: 90).

Yaratıcı endüstrilerin geliştirilmesinde akıllı uzmanlaşma stratejisine uygun yöntemleri içeren özel stratejik planlar kurgulanmalıdır. Kültür endüstrileri, konser, fuar, sergi, tiyatro, kitap, film, video oyunları, iç tasarım, reklamcılık vb. birçok faaliyeti kapsayarak ülkelerin ekonomik kalkınmalarında sürdürülebilirliği sağlayabilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendilerine özgü kültürel mirası ile kalkınması yaratıcı ve kültürel endüstrilerin devamlılığı için önem arz etmektedir. Bu bağlamda UNESCO tarafından somut ve somut olmayan kültürel mirasın, çeşitliliğin korunmasına yönelik yapılan sözleşmeler bu önemi destekleyici niteliktedir (Özdemir, 2009: 79).

Uluslararası denetim ve danışmanlık şirketi Ernst&Young (EY)'nin Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ve Uluslararası Yazarlar ve Besteciler Dernekleri Konfederasyonu (CISAC) işbirliğiyle gerçekleştirdiği Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Araştırması, kültürel ve yaratıcı endüstrilerin uluslararası boyutta ürettiği gelir ve istihdam bakımından ekonomik büyümeye yaptığı olumlu katkıya dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmaya göre, bu alanlarda yer alan sektörlerin ekonomiye olan katkısı diğer sektörlerin ortalama katkısından çok daha yüksek çıkmaktadır. Kültürel ve yaratıcı endüstriler içerisinde yer alan çeşitli sanat dalları ve bu alanlara bağlı gelişen iş kollarında çalışan işgücünün nitelikli istihdamına olumlu katkı sağlamaktadır. Yaratıcı faaliyet alanlarında çalışan kişilerin desteklenmesi, haklarının korunarak uygun bir çalışma ortamı sağlanması bu faaliyetlerin gelişimini hızlandıracaktır. Bu unsurlar faaliyetlerin gerçekleştiği şehirlerin ve bölgelerin çekiciliğini arttırarak ülkelere çok boyutlu canlılık ve zenginlik katmaktadır (Cin, 2016). Her bir ilin yaratıcı faaliyet alanı tespit edilirken bölgenin karşılaştırmalı üstün olduğu alanlar tespit edilmelidir. Bu sayede yaratıcı endüstri yoğunlaşmasında gözlemlenen problemler çözülebilecek ve işgücü potansiyeli geliştirilebilecektir (Lazzaretti vd.,2014: 211).

Yaratıcı ve kültürel endüstriler, yerel ekonomilerin gelişmesinde, yaratıcı faaliyet alanlarının ortaya çıkmasında ve bu faaliyetlerin sürdürülmesinde önemli rol üstlenmektedir. Bölgede yer alan diğer endüstriler için ise pozitif dışsallık sağlayarak şehirlerin cazibesini artırabilirler (Güçlü ve Kumral, 2015: 34).

3.3. KOBİ Destek Sistemleri

Ekonomik, politik ve sosyal açıdan önem arz eden KOBİ'ler ülkemizde uygulanacak olan politika ve stratejilerin belirlenmesinde önemli rolü oynamaktadır. (Çatal, 2007:335). KOBİ'ler istihdam olanaklarını iyileştirme, piyasa şartlarında oluşan değişimlere kolay adaptasyon sağlama ve esnek üretim yapısına sahip olmaları nedeniyle dengeli ve sürdürülebilir kalkınma ekonomisinin vazgeçilmez aktörü olmaktadır. KOBİ'lerin orta sınıfı güçlendirmesi, yerellik özelliği taşıması gibi nitelikleri KOBİ'leri sosyal açıdan da önemli hale getirmektedir (Özbek, 2008: 49).

Bölgede uygulanan kalkınma politikaları, bölgenin mevcut koşulları göz önünde bulundurularak ekonomik faaliyet alanlarını dinamikleştiren, büyüme potansiyeli yüksek işletmelerin ortaya çıkmasına olanak sağlayan ekonomik bir ortam meydana getirmektedir. Bu sayede bölgenin kalkınmasına ve dolayısıyla ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Çatal, 2007: 346). KOBİ'lerin bu genel özellikleri değerlendirildiğinde, akıllı uzmanlaşma stratejisi unsurlarıyla son derece uygun yapılar sergilemektedir.

3.4. Hayat Boyu Öğrenme

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de ve Avrupa Birliği ülkelerinde bu kavram öncelikli desteklenen alanlardan biri haline gelmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2008: 12). Hayat boyu öğrenme, bireyin "beşikten mezara" edinebileceği bilgi, beceri ve yeterlilik düzeyini geliştirebilmek amacıyla katıldığı her türlü öğrenme faaliyetidir (Aksoy, 2013: 27).

Sürdürülebilir sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınmanın ve rekabetin sağlanması noktasında hayat boyu öğrenme büyük önem arz etmektedir. İşgücü piyasasında ihtiyaç duyulan becerilerin ve girişimcilik kültürünün gelişmesi, mesleki eğitim yoluyla geliştirilen becerilerin devamlı güncel kalmasına bağlıdır. Ülkemizde yürürlükte olan nitelikli insan ve güçlü toplum felsefesiyle hazırlanan 10. Kalkınma Planı, bu güncellemelerin hayat boyu öğrenme perspektifi dâhilinde gerçekleştirilmekte olduğuna dikkat çekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

Yaşam boyu öğrenme kavramının arka planında evrenselleşme ile gelişme gösteren bilgi ekonomileri yer almaktadır. Teknolojideki gelişmelere bağlı olarak bilgi de sürekli gelişmekte, bu durum ise yeni becerilerin doğuşunun gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Güleç vd., 2012: 38). Yeniliklerin kaynağının bilgi olarak kabul edildiği yeni öğrenme modellerinde bilginin

oluşturulması ve bunun ekonomideki çeşitli aktörler tarafından öğrenilerek geliştirilmesi, organizasyon biçimlerinde, üretim süreçlerinde ve yeni ürün üretiminde pozitif dışsallık sağlayarak bölgelere rekabet avantajı sağlayabilmektedir.

Araştırma altyapısının güçlendirilmesi ve yeni bilgi üretiminin sağlanmasında üniversiteler önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda üniversiteler iş fikirlerinin ortaya çıkışı veya geliştirilmesinde, girişimciliğin bir kariyer olarak seçilmesinde ve girişimlere yönelik mevcut çalışmalar ve programlar konusunda eğitim sunabilirler. Hayat boyu öğrenme stratejisi, kişilerin bilgi topluma adapte olmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca insanların sosyal ve ekonomik yaşantılarının tüm aşamalarında aktif rol almalarını sağlayarak kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olabilme hakkı tanımaktadır.

4. Sonuç

Akıllı uzmanlaşma, bölge ekonomisinin uzun dönemde rekabetçi, sürdürülebilir ekonomiye dönüşebilmesi için belirli faaliyetlerde araştırma yapılması temeline dayanan kalkınma stratejisi hedeflemesi tanımlanabilir. Bölgenin mevcut potansiyeli veya kendi kaynakları yeterince değerlendirilmeden belirlenen büyüme stratejilerindeki başarısızlıklar üzerine temellenmiştir ve bölgenin içine dönük, potansiyeline uygun bir kalkınma anlayışına sahiptir. Bu stratejide, bölgede bulunan tüm paydaşlar karar mekanizmasında söz sahibidir. Bu stratejiye göre, bölgenin yüksek potansiyel taşıyan faaliyetlerde uzmanlaşması gerekmekte ve yenilik aracılığıyla yüksek teknolojiye sahip olmayan bölgelerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bölgenin kendini keşfetme süreci kullanılarak, diğer bölgelere göre rekabetçi üstün olduğu alanlar belirlenmeli ve bu alanlarda başarının nasıl sağlanacağı üzerinde durulmalıdır. Belirlenecek alanlarda başarıya ulaşmak için girişimci ile girişimcilik bilgisinin kullanılması önem arz etmektedir.

Akıllı uzmanlaşma stratejisi kanıta dayalı bir izleme ve değerlendirme süreci yardımıyla politika hedeflerini ölçebilmektedir. Bunun sonucu olarak, uygulanabilir kalkınma stratejileri belirlenmektedir.

Akıllı uzmanlaşma stratejisinin tasarlanması ve başarıyla uygulanabilmesi, kümelenme, kültürel yaratıcı ve endüstriyel araştırma altyapısı sunan hayat boyu öğrenme programlarının uygulanmasına ve bölgede bulunan aktörlerin aktif rol oynadığı bölgesel politika araçlarının kullanılmasına bağlıdır. Tüm bu bileşenler bir araya getirildiğinde bölgede rekabetçi, sürdürülebilir, kapsayıcı ve akıllı bir büyüme gerçekleşecektir.

Kaynakça

- Aksoy, M. (2013). “Kavram Olarak Hayat Boyu Öğrenme ve Hayat Boyu Öğrenmenin Avrupa Birliği Serüveni”, *Bilig Dergisi*, Kış 2013, (64), 23-48.
- Arslan Pauli, E. ve Dalgıç, Y. (2015). “TR41 Bölgesi İçin Akıllı Uzmanlaşma Alanının Belirlenmesinde Göstergeler Yaklaşımı”, *İnovasyon 2023 Sempozyumu*, 24-25 Nisan 2015, Elazığ, 128-134.
- BAKKA (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı). (2014). “2015-2025 Bölgesel İnovasyon Stratejisi ve Eylem Planı”.
- BAKKA (2013). “TR81Düzyey-2 Bölgesi Sektör Tanımlama, Önceliklendirme ve Rekabet Analizi Raporu”.
- Boschma, R. ve Iammarino, S. (2007).” Related variety and regional growth in Italy”, *SPRU Working Papers*, No. 162.
- Capello, R. ve Kroll, H. (2016), “From Theory to Practice in Smart Specialization Strategy: Emerging Limits and Possible Future Trajectories”, *European Planning Studies*, 24(8), 1393-1406.

- Cin, E. (2016). Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Küresel Ekonomiye Güç Veriyor, <http://www.girisimhaber.com/post/2016/01/30/Kulturel-Yaratıcı-Endustriler-Arastirmasi-2015.aspx>, (E. T. 05. 05.2016).
- Çatal, M.F. (2008). “Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 335-346.
- Durgut, M. (2016). Bölgesel Üstünlük-Yeni Tartışma Sunumu, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 13 Ocak 2016, Isparta.
- Eraydın, A. (2008). “Planlamadan Uygulamaya”, 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Tepav Yayınları, 27-28 Kasım 2008, Mersin, 9-19.
- EUROPEAN COMMISSION, (2012). Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3).
- EUROPEAN COMMISSION, (2009). “The Question of R&D Specialisation”, 19-29.
- Foray, D. (2013). “The economic fundamentals of smart specialisation”. *Ekonomiaz*, 83(2), 55-82.
- Foray, D., David P.A ve Hall., B. (2009). “Smart Specialisation-The Concept”, *Knowledge Economists Policy Brief* n:9. 3.
- Gülcan, Y. ve Akgüngör, S. (2009). “İlişkili Çeşitlilik ve Büyüme Arasındaki İlişki”, Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi, 17-19 Haziran 2009, Eskişehir.
- Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). “Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2/3, 34-48.
- Hausmann, R., Dani, R. (2003). “Economic Development as a Self-Discovery”, *Journal of Development Economics*, 72 (2), 603-633.
- Karataş, H. ve Ayrım, Y.Z. (2010). “Yenilikçilik Birliği Notu”, Ankara.
- Kumral, N. ve Güçlü, M. (2015), “Akıllı Uzmanlaşmaya Yönelik Bölgesel Araştırma ve Yenilik Stratejisi Hazırlama Kılavuzu”, Çalışma Metni, No. 15/01.
- Lazzaretti, L., Capone, F. ve Seçilmiş, İ.E. (2014). “Türkiye’de Yaratıcı ve Kültürel Sektörlerin Yapısı”, *Maliye Dergisi*, (166), 195-220.
- MARKA (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı) (2014). “Akıllı İhtisaslaşma İçin Doğu Marmara Bölgesel Yenilik Stratejisi” (2014-2018).
- McCann, P., Ortega-Argiles, R. (2011), “Smart Specialisation, Regional and Applications to EU Cohesion Policy”, Economic Geography Working Paper 2011.
- OECD (2013). “Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation”.
- OECD (2012). “Draft Synthesis Report on Innovation Driven-Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation”.
- OECD/EUROPEAN COMMUNITIES (2005). “Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data”.
- OECD (2001). “A New Economy? The Changing Role of Innovation and Information Technology in Growth”.
- OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı) (2014). “Bölgesel İnovasyon Stratejisi (2013-2023)”.
- Özbek, Z. (2008). “KOBİ’lerin Türk Ekonomisine Etkileri”, *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 2008, 49-57.

- Özdemir, N. (2009). “Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi”, *Milli Folklor Dergisi*, (84), 73-86.
- Özkul, G. (2008). “Girişimcilik Teorileri ve Girişimci Tipleri: Antalya-Burdur-Isparta illerinde (İBBS Düzey 2 TR61 Bölgesinde) İmalat Sanayi KOBİ'lerindeki Girişimciler Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Porter, M. E. (1998a). “Clusters and New Economics of Competition”, *Harvard Business Review*, 77-90.
- Seetharaman, M. (2016). Akıllı uzmanlaşma Avrupa'da nasıl kullanılıyor?, <http://tr.euronews.com/2016/11/29/akilli-uzmanlasma-avrupa-da-nasil-kullaniliyor>, (E.T.29.11.2016).
- S3 Platform (2016). RIS3, <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation->, (E. T. 24. 04. 2016).
- Stam, E., de Jong, J.P.J. ve Marlet, G. (2008). “Creative Industries in the Netherlands: Structure, Development, Innovativeness and Effects on Urban Growth”, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 90(2), 119-132.
- STM (Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş) (2015). “Kümelenme Analizi Sektör Raporu”.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü (2008). “Kümelerin Tanımlanması ve Önceliklendirilmesi Kılavuzu”.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2014). “Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı 2014-2018”.
- UNESCO/UNDP (2013). “Creative Economy Report 2013”, Special Edition. 19-32